

Alex Fuentes

Om Marta Harnecker

[Artikelförfattaren är f d politisk flykting från Chile. Han tillhörde vänstern under Allende-tiden och deltog i kampen mot Chile-juntan. Han är nu (sedan slutet av 1970-talet) verksam i Socialistiska Partiet. – Red]

Marta Harnecker (1937-), sociolog och marxistisk författare, chilensk ättling till australienska invandrare. I sin ungdom var hon aktivist i *Acción Católica* (en chilensk ungdomsorganisation), men efter sin resa till Kuba i början av 60-talet påverkades hon starkt av den kubanska revolutionen. På så sätt inledde hon sitt arbete som författare och analytiker med fokus på arbetarrörelsen, samtidigt som hon samarbetade med diverse sociala rörelser runt om i Latinamerika. Hon gifte sig med den numera bortgångne Manuel Piñeiro, chef för Kubas säkerhetstjänst (han avled 1998). År 1962 kom hon i kontakt med Althusser i Frankrike och har sedan dess ägnat sig i stor utsträckning åt att sprida socialismens idéer runt omkring i Latinamerika. Harnecker återvände till Chile 1968 och gick då med i Socialistpartiet, där även Salvador Allende var medlem och vars regering, en folkfront (kallad *Unidad Popular*) som vann valet 1970, skulle bli störtad genom en blodig militärkupp den 11 september 1973.

Verksamhet i Chile under Unidad Popular

Från slutet av 60-talet och ända fram till militärkuppen och införandet av Pinochets militärdiktatur 1973 ägnade sig Marta Harnecker åt marxistisk bildning av arbetare och bönder i Chile.

Mellan 1970 och 1973, under *Unidad Populars* regering, blev hennes *Cuadernos de Educación Popular* (Anteckningsböcker för folkbildning) allmänt kända inom den chilenska vänstern och inom breda folkrörelseskikt och översattes sedan, tillsammans med andra arbeten, till flera olika språk, bland annat engelska, franska, italienska, portugisiska, holländska, japanska och grekiska. Det uttalade syftet med dessa publikationer var politisk skolning för ”dem där nere”. Därigenom bidrog författaren till ett massivt deltagande av arbetare, bönder och studenter i den chilenska revolutionära processen. Den sociala polariseringen i Chile var av en sådan omfattning och ägde rum i en sådan svindlande hastighet att situationen snabbt omvandlades till en förrevolutionär situation som slutligen kulminerade i ett förkrossande politiskt och militärt nederlag för arbetarrörelsen.

I *Cuadernos de Educación Popular* förklarade Marta Harnecker grundläggande ideologiska begrepp för att ge vanliga arbetare möjlighet att förstå den förändringsprocess som ägde rum i Chile, liksom olika organisationsformer i kampen för ett socialistiskt samhälle.

I *¿Qué es el socialismo?* (Vad är socialism?) förklarade hon på ett enkelt och mycket pedagogiskt sätt den kapitalistiska exploateringens ursprung. Hon analyserar processen av enkel varuproduktion och sedan den kapitalistiska produktionsprocessen. Harnecker utgår ifrån vad den borgerliga ideologin ingjutit i medvetandet hos de arbetande, för att sedan förklara bakgrunden till de ekonomiska och politiska fenomen som hon tar upp i sina skrifter. Hon tar upp varornas priser och berättar sedan varifrån i själva verket varornas värde uppstår. Efter att ha gått igenom begreppen värde och socialt nödvändigt arbete övergår hon till att definiera mervärdet, baserat på en analys av arbetskraftens värde. Sedan skiljer hon mellan absolut och relativt mervärde och definierar begreppen konstant och variabelt kapital. Förvisso inget nytt för redan invigda. Men detta att Marta Harnecker under dessa historiska omständigheter ägnade sig åt att skola och vidareutbilda arbetare i marxismens grunder, i ett land där borgarna hade totalt monopol på bildningen, var av stor betydelse för de vänsterpartier som gjorde anspråk på att företräda arbetarklassen.

Hennes böcker *Los conceptos elementales del materialismo histórico* (Den historiska materialismens grundläggande begrepp) och *Cuadernos de educación popular* (Anteckningsböcker för folkbildning), användes av partier och fackliga organisationer i många olika länder under 70-talet och har även använts senare. I den första boken i samlingen *Explotados y Explotadores* (Utsugna och utsugare) – skrev hon: ”Revolutioner genomförs inte av individer, `personligheter`, oavsett hur lysande eller heroiska dessa är. Sociala revolutioner genomförs av de folkliga massorna (...). En av de mest angelägna uppgifterna för tillfället är därför att skola arbetarna, att höja graden av medvetenhet, att förmå svara på de nya utmaningar som följer av den revolutionära processen i vårt land”.

Marta Harnecker fick aldrig något publicerat i Chile under de 17 åren som Pinochetdiktaturen satt vid makten. Långt senare, år 2009, publicerades hennes *La lucha de un pueblo sin armas* (Ett folks kamp utan vapen), en analytisk kronologi av de viktigaste händelserna under de tre åren av Allendes regering i Chile.

Ett omfattande författarskap

Marta Harnecker har skrivit drygt 80 böcker. Bland dessa finner vi: *Los conceptos elementales del materialismo histórico* (Den historiska materialismens grundläggande begrepp), *Que es la sociedad* (Vad är samhället), *América Latina: izquierda y crisis actual* (Latinamerika: vänstern och den nuvarande krisen), *El sueño era posible* (Drömmen var möjlig), *Haciendo posible lo imposible: la izquierda en el umbral del siglo XXI* (Att göra det omöjliga möjligt: vänstern vid tröskeln till tjugoförsta århundradet), *Hugo Chávez Frías: un hombre, un pueblo* (Hugo Chávez: en man, ett folk), *Militares junto al pueblo: entrevistas a nueve comandantes venezolanos que protagonizaron la gesta de abril de 2002* (Militären vid folkets sida: intervjuer med nio venezuelanska befälhavare som utförde bragden i april 2002), *Sin tierra: construyendo movimiento social* (Jordlösa: att bygga en social rörelse), *Venezuela, militares junto al pueblo* (Venezuela, militären tillsammans med folket), *Venezuela: una revolución sui generis* (Venezuela: en revolution av eget slag), *El sistema político yugoslavo: selección de textos de Marta Harnecker* (Det jugoslaviska politiska systemet: urval av texter av Marta Harnecker), *Transfiriendo poder a la gente* (Att överföra makten till folket), *Reconstruyendo la izquierda* (Att återuppbygga vänstern), *América Latina y el socialismo del Siglo XXI* (Latinamerika och det tjugoförsta århundradets socialism), *Ecuador: Una nueva izquierda en busca de la vida en plenitud* (Ecuador: en ny vänster på jakt efter ett rikt liv) och *Un mundo a construir* (En värld att bygga).

I *América Latina y el socialismo del Siglo XXI* (Latinamerika och det tjugoförsta århundradets socialism) klarlägger Harnecker varför man återigen börjat tala om socialismen, trots att begreppet blivit misskrediterat efter det ”socialistiska lägrets” kolossala misslyckande som orsakats av stalinismen vid makten. I denna bok fastlår Harnecker att den typ av övergång som sker i dag i flera latinamerikanska länder skiljer sig mycket från den under 1900-talet. Författaren analyserar de viktigaste inslagen i denna så kallade nya socialism och vad som kan göras för att komma vidare när vänstern efter att ha vunnit valet sitter vid regeringsmakten och blickar mot en socialistisk horisont. Slutligen gör hon en analys av vad för slags politiskt verktyg behövs för att nå målet.

I *La Izquierda en el Umbral del Siglo XXI* (Vänstern vid tröskeln till tjugoförsta århundradet) talar Harnecker om ansvaret för en latinamerikansk vänster som efter många nederlag ”gör det omöjliga möjligt” för att svara på de nya utmaningar som den imperialistiska nyliberalismen i regionen ställer den inför. Harnecker tar här sin utgångspunkt i den kubanska revolutionens seger, tar upp den teknologiska revolutionen, globaliseringen och dess betydelse för folk-rörelserna. Hon hänvisar även till vänsterns tillstånd i förhållande till den nya världssituationen och de utmaningar som detta innebär för vänstern.

I *Delegando poder en la gente: presupuesto participativo en Porto Alegre* (Att delegera makten till folket: delta i utarbetande av budget i Porto Alegre) tar hon upp en politisk erfarenhet av stor betydelse för den samlade vänstern och som är baserad på en metod som möjliggör befolkningens politiska deltagande i utarbetandet av en budget i staden Porto Alegre i Brasilien. *Sin Tierra: Construyendo Movimiento Social* (Jordlösa: Att bygga en social rörelse) är en uppsats om de Jordlösa Lantarbetarnas Rörelse (MST) i Brasilien, en rörelse som också haft stora internationella återverkningar.

Hugo Chavez Frías: Un hombre, un pueblo (Hugo Chavez Frías: En man, ett folk) är baserad på en 15 timmars intervju med Hugo Chávez efter kuppörsöket från den inhemska oligarkin och USA-imperialismen. Bland annat behandlas här militärens roll i revolutionen. Detta är en aspekt av största vikt jämfört med den roll som militären hittills spelat i varje förändringsprocess i Latinamerika. Boken publicerades på engelska 2005, under titeln: *Understanding the venezuelan revolution. Hugo Chávez, conversation with Marta Harnecker*. Senare blev denna bok återutgiven i Indien och Japan.

I *En La izquierda después de Seattle* (Vänstern efter Seattle) skriver Harnecker om flera latinamerikanska erfarenheter av kamp mot nyliberalismen: Chiapas, FMLN i El Salvador, den revolutionära processen i Venezuela; gerillan i Colombia och ursprungsbefolkningsrörelsen i Ecuador.

El sueño era posible (Drömmen var möjlig) är en berättelse i fyra essäer om ursprunget till Arbetarpartiet i Brasilien (som leddes av Lula som vid denna tidpunkt var en karismatisk ledare inom Metallfacket): Revolutionens politiska och sociala subjekt; Ögonblick i avantgardets formering; Vänsterns misstag under 60-70-talet och dess övervinnande; och axlar i vänsterns aktuella debatt.

I *Vanguardia y crisis actual* (Avantgardet och den nuvarande krisen) resonerar Harnecker om behovet av ett politiskt ledarskap för att förhindra att de revolutionära utbrotten slutar i ett misslyckande. Hon gör här en jämförelse mellan de leninistiska teserna och reflektioner och bidrag från den latinamerikanska vänsterns praxis under de senaste åren.

I *Reflexiones acerca del problema de la transición al socialismo* (Reflektioner om problem vid övergången till socialismen) utvecklar hon Lenins tänkande om övergången till socialismen. Hon skriver särskilt om den strategiska vändningen 1921 och behandlar frågan om revolutionen i ett land. Författaren inkluderar här ett opublicerat kapitel nämligen *La*

transición al socialismo (Övergången till socialismen), som lades till i 1985 års upplaga av *Los conceptos elementales del materialismo histórico*.

I *La deuda externa* (Utlandsskulden) intervjuas Jaime Wheelock om den sandinistiska revolutionen när han satt i FSLNs nationella ledning. Boken publicerades därefter på engelska och tyska. Tidigare hade hon skrivit *Pueblos en Armas* (Folken med vapen) som består av intervjuer med de viktigaste gerillabefälhavare i Nicaragua, El Salvador och Guatemala.

Hennes senaste bok, *Un mundo a construir* (*nuevos caminos*), gavs 2011 ut på spanska. Den kom ut i engelsk översättning i år (2015), under titeln *A World to Build*. I den fortsätter hon att utveckla sin syn på vad vänstern bör företa sig för att ”bygga en ny värld”.

Det finns en röd tråd i Marta Harneckers böcker och skrifter. Utöver det stora antalet böcker och olika publikationer har Harnecker i sitt arbete under den senaste tiden införlivat pedagogiska audiovisuella medel. Hennes outtröttliga strävan att informera och skola arbetarrörelsen och folkrörelser kring grundläggande frågor som hör socialismen till i Latinamerika är av mångfaldig karaktär. Tre länder har varit hennes permanenta ”hem”; Chile, Kuba och Venezuela. På Kuba (där hon för övrigt har en dotter) har Harnecker varit chef för Centro de investigaciones ”Memoria Popular Latinamericana” (Centrum för Latinamerikas folkminnesforskning) i Havanna och även rådgivare till regeringen.

Numera är hon gift med den marxistiska ekonomen Michael A. Lebowitz, som är bosatt i Kanada, som nu också är ett av de länder som hon regelbundet vistas i.

I Venezuela, mellan 2002-2006, var hon rådgivare till Hugo Chávez regering och även chef för Centro Internacional Miranda Internationella (Mirandas internationella center) i Caracas. Där belönades hon 2014 med Premio Libertador al Pensamiento Crítico (Pris för befrielse av det kritiska tänkandet).

I samband med en av de sista intervjuerna hon gjorde med Venezuelas ledare sade hon: ”När Chávez vann var han ensam, men i dag är bilden mycket förändrad. Jag anser att de mest utvecklade situationerna finns i Venezuela, Bolivia och Ecuador”. Det är en intressant reflektion. Låt oss komma ihåg att just dessa erfarenheter i dessa tre länder på ett avgörande sätt påverkade flera av Podemos nuvarande ledare i Spanien. Det är något som högern i Spanien

ständigt återkommer till. Podemos upplevs nu som hoppet för miljontals spanjorer. Den europeiska vänstern delar dessa förhoppningar trots det hårda bakslaget som Tsipras orsakade folket och Syriza i Grekland i juli 2015.

För spanskkunniga som vill ha mer information om Marta Harneckers outtröttliga och produktiva arbete rekommenderas att ta en titt på <http://www.rebellion.org/>. För att få info om just Marta Harnecker, använd *Autores* (klicka och skrolla ned till *Harnecker, Marta*)

AF 30/7 2015

